

Тетяна ТАЛКО

кандидат філос. н., доцент кафедри філософії,
факультет суспільних наук і міжнародних відносин,
Дніпровський національний університет
імені Олеса Гончара

ORCID: 0000-0001-5173-9540
Email: talkotm@ukr.net

Ольга ВЛАСОВА

кандидат філософських наук, доцент
Український державний університет науки і технологій

ORCID: 0000-0001-5040-5733
Email: 358358olga@gmail.com

ЖІНКА У НАЦІОНАЛЬНО-ВИЗВОЛЬНИХ ЗМАГАННЯХ УКРАЇНСЬКОГО НАРОДУ: ТРАГЕДІЯ МИМОВІЛЬНОЇ ЗРАДИ

Анотація. У статті представлено спробу аналітичного осмислення і емоційну оцінку маніпулятивного використання жінок, які брали участь у визвольних змаганнях українського народу проти більшовицької системи і потрапили у пастку мимовільної зради. Ставши у результаті провокативних спецоперацій НКВД-МГБ-КГБ по знищенню націоналістичного підпілля невольними зрадницями своїх товаришів, жінки-підпільниці переживали не лише фізичні й моральні муки полону, тюремного ув'язнення і заслання, але й трагедію особистісного знецінення і приниження від визнання спроможності ворога заплутати їх і використати у якості інструменту для знищення підпільної організації.

Проблему мимовільного зрадництва розглянуто не лише у якості особистої трагедії жінки-жертви тоталітарної системи, але й у контексті формування викривлених ціннісних основ радянського суспільства, не здатного до толерування інакшості, спрямованого на знищення незалежної людської особистості, перетворення її на жертву режиму. Слід підкреслити, що традиція суспільного життя за принципом «жертва-кат», яка завжди була основою російської культури, а пізніше стала принципом існування радянського суспільства, найповніше виявила себе у сучасній агресивній війні росії проти України. Рашизм став спадкоємцем і безпосереднім продовжувачем, а також відображенням сформованого ще за часів радянського тоталітаризму людиноненависницького суспільного ладу, що призводить до багатьох особистих трагедій.

Ключові слова: Україна, росія, національно-визвольні змагання, зрада, жінка-жертва, війна, тоталітарний лад, тоталітарна міфологія, рашизм.

Tetiana TALKO

PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Philosophy,
Faculty of Social Sciences and International Relations,
Oles' Honchar Dnipro National University

Olga VLASOVA

PhD in Philosophy, Associate Professor at the Department of Philosophy,
Ukrainian State University of Science and Technology

WOMEN IN THE NATIONAL LIBERATION STRUGGLE OF THE UKRAINIAN PEOPLE: THE TRAGEDY OF UNINTENTIONAL BETRAYAL

Abstract. The paper presents an attempt at analytical comprehension and emotional appraisal of the manipulative use of women who took part in the liberation struggle of the Ukrainian people against the Bolshevik system and got trapped by unintentional betrayal. As a result of the NKVD, USSR MSS, KGB's provocative special operations to destroy the nationalist underground, women underground fighters became unwilling traitors to their comrades and experienced not only the physical and moral torment of captivity, imprisonment, and exile but also the

tragedy of personal devaluation and humiliation from recognizing the enemy's ability to confuse them and use them as a tool to destroy the underground organization.

The issue of unintentional betrayal is considered not only as a personal tragedy of a woman victim of a totalitarian system but also in the context of the formation of distorted value foundations of Soviet society, incapable of tolerating otherness, aimed at destroying an independent human personality and turning her into a victim of the regime. It should be emphasized that the tradition of social life based on the principle of «victim-executioner», which has always been the basis of Russian culture and later became the principle of Soviet society, has fully manifested itself in Russia's current aggressive war against Ukraine. Ruscism has become the heir and direct successor, as well as a reflection of the hateful social order formed during Soviet totalitarianism, which leads to many personal tragedies.

Keywords: *Ukraine, russia, national liberation struggle, betrayal, female victim, war, totalitarian system, totalitarian mythology, ruscism.*

Постановка проблеми. Актуальність заявленої проблематики обумовлена тим, що путінізм і увесь «русский мир», розв'язавши спочатку гібридну війну проти України, а потім збройну агресію, призвів до багатьох особистих трагедій, серед яких окреме місце займає трагедія людини, зокрема, жінки, яка потрапила у пастку мимовільної зради своїх товаришів по боротьбі.

Виправдовувати зрадників – справа невдячна і навряд чи корисна, але є суттєві нюанси, які вимагають пильнішого дослідження феномена зради. Нам видається особливо актуальним розглянути його у контексті формування провокативних маніпулятивних практик тоталітарних систем і застосування цих практик стосовно жінок, які приймали і нині приймають активну участь у боротьбі з кривавими тоталітарними режимами.

Аналіз існуючих джерел та літератури за заявленою проблематикою спонукає до висновку про неопрацьованість теми та необхідність її поглибленого осмислення й відображення у сучасних філософських аналітиках.

Методологічним і теоретичним підґрунтям статті стали наукові розвідки переважно вітчизняних дослідників Володимира В'ятровича, Сергія Грабовського, Ірини Грабовської, Марти Гавришко, Оксани Забужко, Івана Хоми, а також доробок діаспорного філософа українського походження Івана Мірчука.

Науковий доробок Ірини Грабовської по проблемах путінізму і актуальним аспектам розвитку гендерних політик в Україні заслуговує на особливу увагу у зазначеному вище аспекті [2; 3; 4; 5; 6; 7; 8].

Доцільною виявилась і акцентуація уваги на статті Ірини Грабовської і Тетяни Талько, в якій докладно висвітлено, яким чином у сучасній науковій літературі опрацьовано сутність путінської ідеології. Зокрема, авторками слушно наголошується, що «одним із центральних моментів путінської ідеології є переконання у тому, що Росію з усіх боків оточують вороги», у ролі яких для росіян виступають європейський Захід і США. Дослідниці підкреслюють, що з точки зору представників «русского мира» «саме вони активно сприяли знищенню «великої країни» вдруге, коли розпався Союз, вперше ж удар по «унікальній країні-цивілізації» був нанесений більшовиками» [8, с. 51]. Є абсолютно слушною і точка зору С. Грабовського, який вказує на

спорідненість неоімперської путінської ідеології з ідеологією гітлеризму [9].

Загалом слід погодитись із твердженням науковців, що путінізм є ідеологічною доктриною гібридного типу, яка включає в себе панславизм, росієцентризм, євразійство, неоевразійство, дугінізм, ізоляціонізм, антизахідництво та антиамериканізм, неосталінізм, месіанство, православний фундаменталізм, вождизм тощо [8, с. 54].

Також важливим теоретико-методологічним підґрунтям при опрацьованні теми стала стаття Я.А. Закальської, в якій зазначається, що зрада є складним поліфункціональним і багатовимірним етнокультурним та психологічним феноменом, а зрадництво «... чи не найбільше проявляється в часи суспільних потрясінь, межових ситуацій, коли актуалізуються опозиції «свій /чужий», «добро / зло», «життя / смерть», «зрада / вірність», «відвага / страх» тощо» [14, с. 194].

Дослідниця мотивами «зрада» у ліричних фольклорних текстах періоду воєнних лихоліть в Україні у першій половині ХХ ст. підкреслює: «Саме в такі емоційно спресовані моменти питання моралі, вірності, честі постають особливо гостро. Граничне напруження подіївості переломових періодів робить межі між серцем, розумом і мораллю досить релятивними...» [14, с. 194].

Яскравим прикладом боротьби з тоталітарним режимом було героїчне протистояння українського жіноцтва більшовицькій окупації України, участь жінок у національно-визвольному русі. Досвід, набутий у цій боротьбі, є безцінним, але на сьогоднішній день недостатньо дослідженим. Часто минуле виявляється болючим, особливо у плані оприявлення трагічного досвіду жінок – учасниць визвольних змагань. Про важливість дослідження цього досвіду у всій його повноті говорила, зокрема, вітчизняна науковиця Марта Гавришко, зауважуючи, що є ще «білі плями» в історії жіночої участі в ОУН та УПА. Вона підкреслювала, що минуле «може виявитися болючим і незручним, але вартим проговорення і пам'ятання», бо «просто «додавання» жінок до офіційно схваленого національного героїчного наративу не проблематизує цього метанаративу і не показує все розмаїття жіночого досвіду, який не вкладається у спрощені, чорно-білі конструкції» [12].

Корисною у плані розуміння загального стану опрацьовання проблеми, пов'язаної з участю жіноцтва у національно-визвольній боротьбі стала

історіографічна розвідка Т.В. Орлової, яка зазначає, що осмислення істориками жіночої участі у національно-визвольній боротьбі почалося в Україні тільки у 1990-х роках минулого століття. Аналізуючи доробок вітчизняних науковців, Орлова пише: «На сучасному етапі вітчизняними істориками потужно розробляється тема боротьби проти тоталітаризму в Україні. Що стосується участі в ній жіноцтва, то це питання поки що розроблено значно менше. Ті нечисленні публікації, що виявлено, показують, що проблема розглядається у певних хронологічних межах: 1930-ті роки, 40-50-ті і 60-80-ті» [17].

Дослідниця у якості позитивного історіографічного набутку у сфері аналітики жіночого досвіду національно-визвольної боротьби вказує на наукові розвідки, в яких висвітлено життя і боротьбу видатних українок: письменниці і громадської діячки Людмили Старицької-Черняхівської, представниць інтелігенції – носіїв української ідеї, організаторки українського жіночого руху Мілени Рудницької, Надії Суровцевої, Ольги Басараб, Катерини Зарицької, Олени Теліги, *Юлії Гануцак*, *Галини Дідик*, *Ірини Козак*, Марії Савчин, яка перебувала у підпіллі понад дев'ять років (1944-1953 рр.) та багатьох інших. Слушно зауважується, що «однією з вад вітчизняної історіографії є відірваність від мікроісторії з її увагою до життя простої людини, сповненого різноманітних обставин і переживань» [17]. Погоджуючись із заключним твердженням, спробуємо приглянутися «до життя простої людини» – однієї серед багатьох учасниць боротьби з окупантами і, на окремому показовому прикладі, дослідити обставини та навести міркування стосовно ситуації мимовільної зради жінкою своїх товаришів по визвольних змаганнях.

Метою дослідження є аналіз ролі жінок у національно-визвольній боротьбі українського народу проти окупантів, а також виявлення трагедії мимовільного зрадянства як результату провокативних практик радянської тоталітарної системи, що були спрямовані не лише на знецінення ролі жіноцтва у національно-визвольних змаганнях, але й знищення жінки як особистості, перетворення її на жертву режиму.

Основна частина. Є очевидним, що різні причини й обставини, які призводять до зрадянства і відступництва не можуть бути виправданням для тих, хто вільно чи не вільно стає зрадником, бо зазвичай надто високу ціну платять спільнота за подібне дійство. Як зазначають вітчизняні науковці, українська громада завжди зневажала, засуджувала і досить часто карала зрадників [14, с. 194].

Намагаючись отримати живий відгук на таку дражливу тему, як жіноча зрада, авторки цього допису провели опитування представників однієї з неорелігійних організацій, а саме Свідків Єгови, стосовно відношення до мимовільного зрадянства. Але відповіді викликали здивування і підозру у намаганні ухилитися від вирішення питання по суті та надання правдивої особистої оцінки означеному

явищу. Судить самі: логіка відповідей зводилася до того, що істинно віруючу людину від потрапляння у ситуацію зрадянства обов'язково вбереже Бог, бо християнська віра забезпечує людину від моральної нечистоти й відступництва. Отже, розв'язання проблеми полягає в наверненні до Бога, а на манівці зрадянства жінку заводять гріх богівідступництва. Увіруйте і будете праведниками! Як усе просто, але, на жаль, не так влаштоване людське життя. Отже, щоб з'ясувати істину, повернемося до наукових аналітик.

Насамперед пригадаємо історичні події, пов'язані зі становленням тоталітарного більшовицького режиму на теренах України у результаті окупації країни більшовицькою армією, яка у своїх діях отримувала постійну підтримку з боку москви. Саме окупація України більшовиками сприяла виникненню національного спротиву окупаційній владі.

Після падіння Української Народної Республіки у 1921 році значна кількість жінок стала до лав борців за національне визволення українського народу. Переважна більшість із них зазнала репресій. Багато жінок, які чинили героїчний спротив окупантам, стали політв'язнями, але більшість українок вимушено, через оману і безвихідь, пішла на колаборацію з новою владою. Ті, хто встояли і здійснювали спротив, суттєво вплинули на збереження нашого національного духу та української ідентичності, що нині прислужилося нам у протистоянні російському агресорові.

Переважна більшість науковців, які присвятили свої розвідки участі жінок у національно-визвольних змаганнях українського народу проти більшовицького поневолення, наполягають на тому, що жінки-членкині підпільних організацій і боївок були перш за все «вірними і надійними подругами своїх чоловіків-повстанців», а ті, зазвичай, уберігали їх від участі у бойових діях. Відтак, жінки виконували лише допоміжні функції. «За зброю їм доводилося братися у виняткових випадках: відстрілюючись від переслідувачів чи приставляючи пістолет до скроні, аби не потрапити в полон», – підкреслює Т. Орлова [17].

Як бачимо, роль жінки у національно-визвольних змаганнях українського народу проти радянського тоталітаризму наша наукова спільнота інтерпретує стереотипно, як переважно допоміжну, але при тому наголошується, що ця роль була надзвичайно важливою. Є очевидним те, що ефективне функціонування підпілля було б неможливим без виконання жінками господарської та медичної функцій. Також жінки були зв'язковими, пропагандистками, кураторами роботи жіночої мережі ОУН і Українського Червоного Хреста, розвідницями.

Слід зазначити, що наполегливе просування нарративу про другорядність жіноцтва у визвольній боротьбі не відображає картини в цілому. Дослухаймося до думок опонентів вищенаведеного переконання. Марта Гавришко, акцентуючи увагу на

усталених в суспільстві уявленнях про другорядну роль жінок у національно-визвольних змаганнях, підкреслює хибність загальноприйнятих оцінок. Вона наголошує: «... стереотипне сприйняття жінок, як таких, які виконували лише «другорядні», «(напів)мирні» ролі затінує питання їхньої участі у насильницьких практиках ОУН, наприклад, атентатах, екзекуціях тих, кого вважали ворогами. Маю на увазі не лише прямі вбивства радянських і партійних функціонерів, як наприклад, ліквідація начальника Турійського РВ НКВД, яке здійснила Галина Січкарук, але й співучасть жінок у етнічних чистках, а також у підготовці і виконанні смертних вироків (вистежування, виманювання «ворогів» і членів їхніх сімей)» [12]. Однак, вищенаведене твердження суттєво підважується тим, що, відповідаючи на питання про наявність бойового досвіду в учасниць підпілля ОУН, науковиця наголошує: «... на відміну від «фемінізованої» Червоної Армії, де жінки були не лише у санітарних і автомобільних частинах, частинах зв'язку, але й у військах протиповітряної оборони, частинах військово-повітряних сил (відомі «нічні відьми»), в УПА жінок на бойові посади майже не брали. Тому ми багато знаємо про радянських льотчиць і снайперок, але мало про жінок націоналістичного підпілля, яким доводилося воювати зі зброєю в руках. Зазвичай вони робили це радше ситуативно, під тиском обставин (облава, засідка, несподіваний бій)» [12].

Дослідниця наводить декілька прикладів на підтвердження своєї думки. Зокрема, вона розповіла інтерв'юєрові Івану Хомі про Анну Черешньовську («Тетяну»), яка «відзначилася під час бою з НКВД у Недільнянському лісі 18 серпня 1948-го»; Мирославу Гресько («Уляну»), яка «проривалася з оточення разом з бійцями самооборонного кущового відділу 28 червня 1945 р. в околицях с. Тершакова над Дністром» [9]. Марта Гавришко підкреслює: «Командування відзначало хоробрість обидвох жінок у екстремальній ситуації. Багато жінок у підпіллі пройшли військову підготовку. Одна з моїх респонденток, колишня підпільниця Катерина Максимович («Тамара»), відзначила, що під час пропагандистських вишколів наголошувала дівчатам, що за потреби вони повинні «стати за кулемет» [12].

Слід зазначити, що іноді через гендерні стереотипи, закорінені у свідомості чоловіків-керівників ОУН, участь жінки у роботі підпільної організації розглядалася як загроза «чоловічому братерству» й існуванню самої організації. Подекуди це призводило до прийняття трагічних рішень про знищення жінок, які володіли інформацією про структурні підрозділи націоналістичних угруповань і учасників підпілля. У аналітиках наводяться подібні випадки. Наприклад, такий випадок стався у 1950-му році. Керівники ОУН Кутського району вирішили вбити трьох жінок, «перебування яких у підпіллі вважали більше не доцільним, але позаяк вони знали

багато інформації про інших підпільників, а також місця бункерів, то розглядалися як загроза» [12].

Євген Магда у статті «Жінка як ціль та інструмент у гібридній війні» [Від опису узагальнених уявлень про виконання жінками різних ролей у національно-визвольних змаганнях перейдемо до висвітлення ролі однієї з героїнь цієї боротьби, доля якої склалась настільки трагічно, що вона стала невольною зрадницею своїх товаришів по підпіллі. Ця вражаюча історія описана Володимиром В'ятровичем у книзі «Україна: історія з грифом «Секретно»». Ось її скорочений переказ. Артемізія Григорівна Галицька, жителька Чернівецької області, закінчивши гімназію, працювала вчителькою і, попри заборону румунської влади, навчала дітей української мови, історії, знайомила з національною культурою, за що зазнавала переслідувань з боку влади. Після приєднання Західної України та Буковини до УРСР у 1940 році, Артемізія Галицька долучилася до націоналістичного руху, підпільну роботу продовжувала і після відступу советів, під румунською окупацією. Серед багатьох сміливих вчинків нашої героїні виокремимо її участь у організації втечі одного з керівників ОУН Буковини М.Колотила \(«Кобзаря»\).](http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?Z21ID=&I21DBN=UJRN&P21DBN=UJRN&S21STN=1&S21REF=10&S21FMT=fullweb&C21COM=S&S21CNR=20&S21P01=0&S21P02=0&S21P03=A=&S21COLORTERMS=1&S21STR=%D0%9C%D0%B0%D0%B3%D0%B4%D0%B0%20%D0%84$виокремив 4 основні ролі жінки у координатах гібридної війни. Він писав, що жінка у війні виступає щонайменше у чотирьох іпостасях, а саме: як жертва сексуального насильства; як учасниця бойових дій (комбатантка); як та, хто перебуваючи в тилу, працює в сферах, дотичних до армії і до цивільних; та, що приймає участь у облаштуванні миру [15]. Очевидно, що подібні ролі виконували і жінки за часів національно-визвольних змагань. Але, все ж слід підкреслити, що ми схилиємося до думки, що у національно-визвольній боротьбі роль жінки залишалась переважно традиційною. Це роль пікувальниці, господині, помічниці, берегині, лікувальниці, доглядальниці.</p>
</div>
<div data-bbox=)

Загроза арешту спонукала Артемізію переїхати спочатку до Львова, а пізніше, до Коломиї. Діяльна, смілива жінка стала зв'язковою ОУН, навчала оунівців санітарної справи, проводила ідеологічну роботу. Починаючи від березня 1944 року Галицька («Мотря») очолювала на Буковині місцеве підпілля з метою створення відділів Української повстанської армії. Цю діяльність перервав арешт НКВД, під час якого Мотря вистрелила собі у голову, намагаючись здійснити самогубство, щоб не потрапити до кривавих лап ворога. Була врятована чекістами і прооперована у Чернівецькій лікарні. Зрозумівши, що втеча неможлива, підпільниця вдалася до другої спроби самогубства, «прагнувши

смертельного результату, намагалася пальцем відкрити рани в районі голови». Друга спроба самогубства також виявилася невдалою.

Енкаведисти зрозуміли, що навряд чи таку жінку можуть зламати торттури, тому вони вдалися до провокативної операції, так званого «легендованого проводу» – «бочки», як називали цей вид чекістських операцій підпільники. Весь сенс полягав у тому, що під виглядом повстанців діяла агентурно-бойова група, яка видавала себе за підпільників, що організували «вдале викрадення і визволення» нашої героїні з лап НКВД. Насправді чекісти, провівши у 1945 р. під ликом оунівців «вдалу» операцію по «викраденню» Мотрі, втерлися до неї у довіру і підступно випитали важливу інформацію про членів підпілля, посилаючись на те, що ніби-то після її арешту почалися провали і потрібно провести слідство. В. В'ятрович наводить деталі операції, посилаючись на випуску з агентурної справи під назвою «Фанатики». Він пояснює: ««Мотря», яка сама організувала втечу з лікарні свого товариша в 1942 році, повірила у порятунок. Коли їй стало краще, «Тарас» оголосив, що йому від імені Проводу ОУН доручено провести слідство, щоб з'ясувати причини провалу підпільних клітин після її арешту. Слідство проводитиме «есбіст «Іван», якому Артемизія повинна була подати повні списки підпілля для перевірки та виявлення провокаторів. При цьому «Іван» був досить жорстким слідчим і грав роль «поганого поліцейського». «Добрим» був «Стецько», «який проявляв особливу турботу та увагу до «Мотрі», чим привернув її до себе... Скориставшись дружбою і довірою «Мотрі», «Стецько» отримав від неї додаткові відомості про багатьох членів ОУН. При цьому встановлено, що «Мотря» не передає змісту своїх бесід зі «Стецьком» «Івану»» [1, с. 257].

Ставши мимовільною зрадницею у результаті провокації чекістів, Артемизія видала енкаведистам 600 своїх товаришів, тим самим призвівши до їх арештів та загибелі. Особливо цинічним виглядає рішення Верховного суду СРСР, який відмінив смертний вирок військового трибуналу НКВД Чернівецької області від 1 серпня 1945 року. Розстріл було замінено на 10 років виправно-трудоих таборів. При цьому у постанові Військової колегії Верховного суду СРСР зазначалося, що вирок пом'якшено, «взявши до уваги, що засуджена Галицька допомогла радянським органам у ліквідації підпільної організації ОУН на території Буковини» [1, с. 255].

Документи не розповідають нам про те, що відчувала і як пережила підпільниця свою невільну зраду, коли зрозуміла, що стала жертвою чекістського обману. Зрозуміло, що це була страшна особиста трагедія. Не можна не погодитись із зауваженням В. В'ятровича, що стати причиною арештів та вбивства сотень своїх соратників, «... це було навіть страшніше, ніж двічі дивитися у вічі власній смерті...» [1, с. 255].

Є очевидним, що, застосовуючи свої нелюдські цинічні практики, чекісти намагалися зламати людину, знищити все, що було сенсом її життя. Сформоване радянською системою нище відношення до особистості і цинічні практики енкаведистів нікуди не зникли і застосовувались радянськими каральними органами надалі постійно. Пізніше їх успадкувала путінська росія. Зокрема, Оксана Забужко у інтерв'ю порталу «Гордон» зазначала, що продовження росією терміну секретності для документів ЧК-ГПУ-НКВД-МГБ-КГБ після анексії Криму означає, що «старі чекістські технології й далі в роботі» [13, с. 147]. Ці мерзенні, маніпулятивні «технології» широко застосовує рашизм і сьогодні, знецінюючи і знищуючи життя тисяч людей. Ось чому досвід жіночого протистояння тоталітаризму, навіть трагічний, має бути досліджений і введений у контекст нашої історії. Слід наголосити, що крім зламаних жіночих доль історія залишила нам також імена жінок – героїчних борців за національне визволення українського народу, які стійко пройшли всі випробування своєї нелегкої долі. Це й Олена Вітер, і сестри Степана Бандери Оксана, Володимира і Марта, а також багато інших жінок, імена яких вже вписані і ще будуть вписані у героїчну історію боротьби нашого народу з російським тоталітаризмом, попри всі намагання останнього знищити український народ і нашу українську ідентичність. Історія героїчного протистояння українського жіноцтва підступному ворогові дає надію, що народ і сьогодні вистоїть у кривавому лихолітті війни з рашизмом.

Геноцид українського народу рашисти намагаються виправдати міфічною виною українців. Неоімперська ідеологія нав'язує світові анти-українську міфологію, яка знецінює волелюбність українців та їхню здатність до незалежного, самостійного існування. Відтак, слід прояснювати сенси ворожих міфологем, створених «руським миром», а також розкривати злочинність та аморальність цинічних маніпулятивних тоталітарних практик, які засновані на знеціненні людської особистості, «її свободи і відповідальності» [11, с. 213].

Кращі представники української наукової гуманітаристики нині активно спростовують російські міфи, зокрема, чинний донині міф про те, що «ніякої України не існує», «українці і росіяни – це один народ»; міф про нашу спільну тисячолітню історію; про належність України до східно-слов'янської православної цивілізації; міф про «пряму і безпосередню взаємопов'язаність політичних процесів в Україні та Росії» (щоправда, одночасно «на росії» існує і протилежний міф, який розповідає про те, що «лише частина ... українського народу входить до православної цивілізації»); міф про генетично притаманний українцям антисемітизм, а також міф про нашу нездатність до консолідації [10, с. 494–500].

Проголошені путіним ідеї про необхідність денацифікації і демілітаризації України, які стали приводом для відкритого вторгнення в Україну, відображають цинічну і брехливу сутність рашизму. Сьогодні пропутінські пропагандисти наголошують, що українці є рабами західного світу – Америки і Європи. На противагу росіянам, українці дійсно «тримаються західної орієнтації». Свого часу на цю позицію спрямованість нашого культурного поступу вказував Іван Мірчук. Зокрема, він наголошував, що українцям, як і європейцям притаманний індивідуалізм, превалювання цінностей особистісного плану. Іван Мірчук писав про наших людей: «... ціле їх духове життя, їх філософське мислення, їх розуміння моралі, творення правових норм – а передовсім практична діяльність впливають з поняття особистості, що її обмеження відчувається завжди боляче навіть у інтересах загалу. Індивідуалістичне наставлення українця виявляється цілком виразно в його розумінню суспільного ладу, або принципу спільноти в суспільному житті. Він відкидає з усією рішучістю всі форми співжиття, передумовою яких є сувора дисципліна й повне підпорядкування волі вищого...» [16, с. 396–397].

Мислитель розгортав свою думку, протиставляючи українцям російську спільноту, так званий «мір», заснований на знищенні будь якої особистої незалежності. Філософ точно вказував на провідну рису «руського мира», наголошуючи: «Суть, провідна думка «руського мира» – це примус, що виходить від зверхньої влади, як органу Божої волі. Кожен бунт проти цього Богом освяченого примусу, це тяжкий гріх, на який не може собі дозволити простий «руській челавек»» [16, с. 397].

Висновки. Агресивна війна росії проти України поставила у лави борців з окупантами велику кількість жінок, що актуалізувало необхідність дослідження як позитивних, так і негативних виявів та аспектів жіночого досвіду боротьби за свободу країни, і, зокрема, трагедії мимовільного зрадництва.

Аналітичне осмислення та оцінка маніпулятивного використання жінок, які брали участь у визвольних змаганнях українського народу проти більшовицької системи і потрапили у пастку мимовільної зради, спонукає звернути увагу не лише на героїчні та переможні моменти боротьби з загарбниками, але й на важкі, трагічні моменти цієї боротьби, які відображають на індивідуальному рівні трагедію протистояння окремої особистості репресивним практикам тоталітарних систем.

Моральні муки жінок, які у результаті провокативних спецоперацій НКВД-МГБ-КГБ по знищенню націоналістичного підпілля стали невольними зрадницями своїх товаришів, були болючими не лише від усвідомлення того, що ворогу вдалося їх обманути та використати у своїх підступних цілях по знищенню націоналістичного підпілля, але значно важчим за смерть було усвідомлення того, що їхня мимовільна зрада призвела до смерті товаришів.

В Україні побутує міф щодо особливої турботи радянської влади про жінок. Іноді це подається як форма радянського фемінізму та оцінюється позитивно. Але всі набутки перекреслюються маніпулятивними практиками, які вели до знецінення жінки як особистості, перетворюючи її на жертву тоталітарної системи.

Є очевидним, що, застосовуючи свої нелюдські цинічні практики, чекісти намагалися зламати людину, знищити все, що було сенсом її життя. Сформовані нелюдські практики, застосовані енкаведистами, нікуди не зникли та були успадковані радянськими каральними органами. Сьогодні цинічні методи фізичного і морального знищення людської особистості широко застосовують рашисти у ході агресивної війни проти України.

Радянська тоталітарна система, яка існувала за принципом «жертва-кат», знайшла своє продовження в існуванні сучасної російської спільноти. Рашизм, як спадкоємець Радянського Союзу, нині призводить не лише до суспільної, але й до багатьох особистих трагедій.

Суспільні парадигми, створені радянським тоталітаризмом і відтворені рашизмом, позбавляють індивіда здатності контролювати своє життя, перетворюючи його на раба путінського режиму.

Участь жінок у боротьбі за свободу і незалежність українського народу дає надію на Перемогу України над російськими окупантами.

1. В'ятрович В. Україна: історія з грифом «Секретно». Харків: Книжковий Клуб «Клуб Сімейного Дозвілля», 2023. 512с.
2. Грабовська Ірина. Путінізм як конфліктогенний фактор світового значення та українська специфіка його проявів. *Українознавчий альманах*, №24, 2019. С. 111–115.
3. Грабовська Ірина. Пошуки шляхів та методів протистояння путінізму: українські реалії. *Українознавчий альманах*. Випуск 26, 2020. С. 45–51.
4. Грабовська Ірина. Жіноче «обличчя» війни України проти російського агресора. *Українознавчий альманах*, №30, 2022. С. 29–35.
5. Грабовська Ірина. Вирівнювання можливостей для жінок та чоловіків versus криза маскулінності (українська специфіка). *Соціологічні студії*. № 2(21), 2022. С. 6–13.
6. Грабовська І.М. Суб'єктивізація versus масовізація українського соціуму. *«Studia Orientalne»*. Польща. №4. 2022. С. 71–82.
7. Грабовська І. та інш. Сучасне українство: цивілізаційні виклики та відповіді : монографія. 2-ге вид., доповн.; наук. ред. М.І. Обушний; відп. ред. І.М. Грабовська. Київ: Міленіум, 2019. 416 с.
8. Грабовська Ірина, Талько Тетяна. Путінізм та його ідеологічні засади як проблема сучасного теоретичного дискурсу в соціогуманітаристиці. *Українознавчий альманах*. Випуск 25. К.: «Міленіум», 2019. С. 49–54.

9. Грабовський С. Алгоритми імперського зла. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/algorytmyimperskogo-zla> (Дата звернення 25.11.2019)
10. Грабовський С. Убити Сталіна, інакше його міфи в'ють нас: Соціальна міфологія «найкращого друга фізкультурників» і його послідовників. К.: Видавничий дім «Стилос», 2019. 503 с.
11. Грабовський Сергій. Соціально-історична міфологія, тоталітарна пропаганда та фальшива історична пам'ять. *Національна пам'ять в умовах суспільних перетворень: Монографія*. К.: Інститут філософії імені Г.С. Сковороди НАН України, 2022. 296 с.
12. Жінки українського націоналістичного підпілля: Що ми (не)знаємо про їхній досвід? *Новини Західної України*. URL: <https://dyvys.info/2017/12/27/zhinky-ukrayinskogo-natsionalistychnogo-pidpillya-shho-my-ne-znayemo-pro-yihnij-dosvid/>
13. Забужко О. «І знов я влізаю в танк...». *Вибрані тексти 2012-2016: Статті, есе, інтерв'ю, спогоди*. К.: КОМОРА, 2019. 416 с.
14. Закальська Я.А. Мотивема «зрада» в ліриці національно-визвольних змагань першої половини ХХ століття. *Вчені записки ТНУ імені В. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/37.pdf
15. Магда Є. Жінка як ціль та інструмент у гібридній війні. *Evropský politický a právní diskurz*. 2017. Sv. 4, Vyd. 3. С. 131-136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2017_4_3_22
16. Мірчук І. Філософські студії. Мюнхен, 2006. 582 с.
17. Орлова Т.В. Участь жіноцтва в українських національно-визвольних змаганнях: історіографічний нарис. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2009/115-102-21.pdf>
18. Grabovska I.M. INCONVENIENCE OF POSTCOLONIAL DISCOURSE IN UKRAINE AS A HINDERING FACTOR IN THE TRANSITIONAL CONSOLIDATION PROCESSES. *Proceedings of XXXVI International scientific conference "Young scientists' view of modern science"*. Morrsvsllle, Lulu Press, 2018. P. 95–99.
19. Hrabovska I. Gender parity society in Ukraine: a social utopia or a real prospect. URL: <http://www.krona.org.ua/uk/yamagazine>
20. Grabovska I.M. *Ukrainoznavchyi almanakh*. №24. P. 111–115. (in Ukrainian).
21. Grabovska Iryna. (2020). *Poshuky shliakhiv ta metodiv protystoiannia putinizmovi: ukraïnski realii* [The search for ways and methods of resisting Putinism: Ukrainian realities]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Vypusk 26, 2020. P. 45–51. (in Ukrainian).
22. Grabovska Iryna. (2022). *Zhinoche «oblychchia» viiny Ukrainy proty rosiiskoho ahresora* [The female "face" of Ukraine's war against the Russian aggressor]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. №30. P. 29–35. (in Ukrainian).
23. Grabovska Iryna. (2022). *Vyrvniuvannia mozhyvostei dlia zhinok ta cholovikiv versus kryza maskulinnosti (ukraïnska spetsyfika)* [Equalization of opportunities for women and men versus crisis of masculinity (Ukrainian specificity)]. *Sotsiolohichni studii*. № 2(21). P. 6–13. (in Ukrainian).
24. Grabovska I.M. (2022). *Subiektivatsiia versus masovizatsiia ukraïnskoho sotsiumu* [Subjectivization versus massification of Ukrainian society]. «*Studia Orientalne*». Polshcha. №4. P. 71–82. (in Ukrainian).
25. Grabovska I. ta insh. (2019). *Suchasne ukraïnstvo: tsyvilizatsiini vyklyky ta vidpovidi : monohrafiia* [Modern Ukrainian: civilizational challenges and answers: monograph]. 2-he vyd., dopovn.; nauk. red. M.I. Obushnyi; vidp. red. I.M. Hrabovska. Kyiv: Milenium, 2019. 416 p. (in Ukrainian).
26. Grabovska Iryna, Talko Tetiana. (2019). *Putinizm ta yoho ideolohichni zasady yak problema suchasnoho teoretynoho dyskursu v sotsiohumanitarystytsi* [Putinism and its ideological foundations as a problem of modern theoretical discourse in socio-humanitarian studies]. *Ukrainoznavchyi almanakh*. Vypusk 25. K.: «Milenium», 2019. P. 49–54. (in Ukrainian).
27. Hrabovskyi S. *Alhorytmy imperskoho zla* [Algorithms of imperial evil]. URL: <https://day.kyiv.ua/uk/blog/polityka/algorytmyimperskogo-zla> (in Ukrainian).
28. Hrabovskyi S. (2019). *Ubyty Stalina, inakshe yoho mify vbiut nas: Sotsialna mifolohiia «naikrashchoho druha fizkulturnykh» i yoho poslidovnykh* [Kill Stalin, or his myths will kill us: The social mythology of the "best friend of the athletes" and his followers]. K.: Vydavnychi dim «Stylos», 2019. 503 p. (in Ukrainian).
29. Hrabovskyi Serhii. (2022). *Sotsialno-istorychna mifolohiia, totalitarna propahanda ta falshyva istorychna pamiat* [Socio-historical mythology, totalitarian propaganda and false historical memory]. *Natsionalna pamiat v umovakh suspilnykh peretvoren: Monohrafiia*. K.: Instytut filosofii imeni H.S. Skovorody NAN Ukrainy. 296 p. (in Ukrainian).
30. *Zhinky ukraïnskoho natsionalistychnoho pidpillya: Shcho my (ne)znaemo pro yikhni dosvid? Novyny Zakhidnoi Ukrainy* [Women of the Ukrainian nationalist underground: What do we (not) know about their experience?]. URL:

References

1. Viatrovych V. (2023). *Ukraina: istoriia z hryfom «Sekretno»* [Ukraine: a story marked "Secretly"]. Kharkiv: Knyzhkovyi Klub «Klub Simeinoho Dozvillia». 512 p. (in Ukrainian).
2. Grabovska Iryna. (2019). *Putinizm yak konfliktohennyi faktor svitovoho znachennia ta ukraïnska spetsyfika yoho proiaviv* [Putinism as a conflict-causing factor of global importance and the Ukrainian specificity of its manifestations].

- <https://dyvys.info/2017/12/27/zhinky-ukrayinskogo-natsionalistychnogo-pidpillya-shho-my-ne-znayemo-pro-yihnij-dosvid/> (in Ukrainian).
13. Zabuzhko O. (2019). «I znov ya vliyaiu v tank...» ["And again I get into the tank..."]. *Vybrani teksty 2012-2016: Stati, ese, interviu, spohady*. K.: KOMORA. 416 p. (in Ukrainian).
14. Zakalska Ya.A. *Motyvema «zrada» v liytsi natsionalno-vyzvolnykh zmahan pershoi polovyny KhKh stolittia* [The motif of "betrayal" in the lyrics of national liberation struggles of the first half of the 20th century]. *Vcheni zapysky TNU imeni V. I. Vernadskoho. Serii: Filolohiia. Sotsialni komunikatsii*. URL: https://www.philol.vernadskyjournals.in.ua/journals/2018/4_2018/37.pdf (in Ukrainian).
15. Mahda Ye. (2017). *Zhinka yak tsil ta instrument u hibrydnykh viini/ Ye. Mahda* [Woman as a target and tool in hybrid warfare]. *Evropský politický a právní diskurz*. Sv. 4, Vyd. 3. P. 131–136. URL: http://nbuv.gov.ua/UJRN/evrpol_2017_4_3_22 (in Ukrainian).
16. Mirchuk I. (2006). *Filosofski studii* [Philosophical studies]. Miunkhen. 582 p. (in Ukrainian).
17. Orlova T.V. *Uchast zhinotstva v ukrainskykh natsionalno-vyzvolnykh zmahanniakh: istoriografichni narys*. URL: <https://lib.chmnu.edu.ua/pdf/naukpraci/history/2009/115-102-21.pdf> (in Ukrainian).
18. Grabovska I.M. INCONVENIENCE OF POSTCOLONIAL DISCOURSE IN UKRAINE AS A HINDERING FACTOR IN THE TRANSITIONAL CONSOLIDATION PROCESSES. *Proceedings of XXXVI International scientific conference "Young scientists' view of modern science"*. Morrssvsllle, Lulu Press, 2018. P. 95–99.
19. Hrabovska I. Gender parity society in Ukraine: a social utopia or a real prospect. URL: <http://www.krona.org.ua/uk/yamagazine>